

Un pumnal de tip răsăritean de la Cut (jud. Alba)

Cristian Ioan Popa

În colecțiile Muzeului Orășenesc din Sebeș se păstrează, alături de alte obiecte din metal, și un pumnal de bronz având indicat ca loc de descoperire localitatea Cut (jud. Alba). Piesa a intrat în colecțiile muzeului respectiv la data de 07.03.1966, fiind donată de localnicul Dicu Vasile, care a găsit-o, așa cum apare consemnat în registrul de inventar, în locul numit "Dosul Buturuzii, sub pădure, la marginea viilor"¹. Obiecte de bronz de la Cut au fost semnalate și în secolul trecut de C. Gooss dintr-un punct neprecizat al satului despre care nu avem însă informații detaliate². Nedisponând de nici un fel de date concrete privitoare la condițiile de descoperire și a contextului din care provine piesa, nu ne rămâne decât să o analizăm din punct de vedere tipologico-stilistic, astfel încât să îi putem asigura o încadrare cronologică și pe cât posibil și una culturală.

Pumnalul se află într-o stare de conservare precară, suprafața sa prezentând o serie de neregularități, datorate uzurii mari a suprafeței acestuia ce mai păstrează însă patina, de culoare verde deschis. Unele neregularități ale pumnalului pot fi puse pe seama prelucrării acestuia prin batere la rece după turnarea sa prealabilă. Exemplarul are lama foliiformă, cu marginile corodate, lungimea acesteia fiind de 6 cm. Lățimea maximă a lamei este de 2,3 cm, iar grosimea maximă de 0,4 cm. Dinspre baza lamei pornește o nervură mediană destul de bine pronunțată, ce dispare treptat înspre vârful piesei. De o parte și alta a nervurii se pot observa urmele slabe a două șanțulețe verticale. Pumnalul este prevăzut cu un peduncul aplatizat ce are în secțiune o formă dreptunghiulară. Zona dintre lamă și peduncul e delimitată printr-o nervură inelară de jur împrejurul piesei, conferindu-i acesteia o grosime maximă în porțiunea respectivă de 0,88 cm. Împreună cu lama și pedunculul, pumnalul are o lungime de 10 cm, fiind deci de mici dimensiuni (fig. 1).

Exemplarul tocmai descris de la Cut aparține pumnalelor de tip răsăritean, categorie de arme prezentă în număr destul de mare pe teritoriul României, pe parcursul epocii bronzului și în perioada imediat următoare. Problematica ridicată de această categorie de piese este una deosebit de interesantă, ele reflectând într-un mod

¹ Pumnalul este inventariat cu numărul 3.898. Profităm de acest prilej pentru a aduce mulțumirile noastre colegului Nicolae M. Simina, de la Muzeul din Sebeș, pentru amabilitatea cu care ne-a pus la dispoziție piesa și informațiile necesare în legătură cu aceasta.

² C. Gooss, *Chronik der archäologischen Funde Siebenbürgens*, Sibiu, 1876, p. 33.

cât se poate de expresiv influența centrelor metalurgice răsăritene asupra producției de bronzuri din spațiul carpato-danubian.

Prototipul pumnalului de la Cut trebuie căutat în regiunea nord-pontică a stepelor din spațiul nistreano-prutean, unde apare lucrat din bronz în cadrul în cadrul variantei nistriene a culturii Iamnaia³. Pe teritoriul României, piese analoage, lucrate însă din cupru, ce par a fi inspirate din acest mediu, pot fi catalogate exemplarele întâlnite în cadrul culturii Coțofeni de la Băile Herculane⁴ și Șincai (jud. Mureș)⁵. Piese de acest tip sunt caracterizate printr-un peduncul mai mult sau mai puțin lățit, cu secțiunea rectangulară și lama foliiformă lipsită de nervură mediană, ori având o nervură slab reliefată.

În epoca timpurie a bronzului, un pumnal cu limbă la mâner, lucrat din aramă, ne este cunoscut din mediul Glina, faza a III-a, fiind descoperit în așezarea eponimă a culturii⁶. Alte două exemplare, datate în Monteoru I C₃, provin din necropola de la Căndești⁷. Bronzului timpuriu îi aparține, de asemenea, un alt pumnal de la Cemavodă (jud. Constanța)⁸.

Din bronzul mijlociu, pot fi citate ca descoperite pe teritoriul României două exemplare apărute fortuit la Coslogeni (com. Dichiseni, jud. Călărași), în puncte diferite ale localității⁹, alături de o piesă de la Grădiștea (jud. Călărași)¹⁰. Din aceeași perioadă datează un alt pumnal prevăzut cu peduncul și nervură mediană, de la Tiream (jud. Satu Mare) de clară inspirație răsăriteană¹¹. Un alt pumnal, lucrat din

³ V. Dergacev, *Moldavija i sosedni territori v epochu bronzi*, Chișinău, 1986, p. 43, fig. 8/20; 13/21-22; 18/9; idem, *Epoca bronzului. Perioada timpurie*, în *Thraco-Dacica*, XV, 1-2, 1994, p. 126, fig. 2A/9; I. Manzura, E. Sava, *Interacțiuni "est-vest" reflectate în culturile eneolitice și ale epocii bronzului din zona de NV a M. Negre (Schiță cultural-istorică)*, în *MemAntiq*, IX, 1994, p. 173, fig. 9/7.

⁴ P. Roman, *Cultura Coțofeni*, Biblioteca de arheologie, XVI, București, 1976.

⁵ V. Lazăr, *Consideration en some objects of copper dicoveret at Șincai-"Cetatea Păgânilor" Mureș county*, în *Apulum*, XXXV, 1998, p. 43-45.

⁶ I. Nestor, în *Istoria României*, I, București, 1960, p. 91, fig. 17/5; C.F. Schuster, *Perioada timpurie a epocii bronzului în bazinele Argeșului și Ialomiței superioare*, Biblioteca Thracologica, XX, București, 1997, p. 140, 142, fig. 38/2, inclus de autorii citați în categoria cușitelor.

⁷ M. Florescu, *Câteva observații la ritul și ritualurile practicate de purtătorii culturii Monteoru în lumina săpăturilor de la Căndești (jud. Vrancea)*, în *Carpica*, X, 1978, p. 114, fig. 10/4, 6.

⁸ V. Culică, *Contribuții la cunoașterea epocii bronzului în județul Ialomița*, în *SCIVA*, 26, 4, 1975, p. 525.

⁹ Ibidem; S. Morintz, *Contribuții arheologice la istoria tracilor timpurii*, Biblioteca de arheologie, XXXIV, București, 1978, p. 93, fig. 52/2-3; M. Munteanu, *Posibile explicații asupra lipsei influențelor sudice în Bronzul mijlociu românesc*, în *Thraco-Dacica*, XIV, 1-2, 1993, p. 87, consideră pumnalele specifice pentru cultura Katakombnaia.

¹⁰ V. Culică, *op.cit.*, p. 521.

¹¹ D. Bader, *Epoca bronzului în nord vestul României*, București, 1978, pl. LXXXVIII/16. Pentru o plasare a pumnalului în rândul celor de tipul răsăritean, vezi și V. Dergacev, *Depozitul*

bronz, provine din așezarea eponimă a culturii Wietenberg de la Sighișoara¹². Exemplarul, căruia îi lipsește nervura mediană, este datat, de asemenea, în bronzul mijlociu¹³. În arealul culturii Monteoru, din nivelul corespunzător fazei II b de la Sărata Monteoru, cunoaștem un pumnal asemănător, ce se plasează cronologic la sfârșitul bronzului mijlociu¹⁴. Un exemplar se cunoaște de la București-Băneasa, atribuit fazei Tei II¹⁵; de asemenea la Costișa s-a găsit un alt pumnal de tip răsăritean, căruia nu i se cunoaște însă contextul descoperirii¹⁶. De la est de Prut, o serie de descoperiri similare provin din cadrul culturii ceramicii cu mai multe brăie (Mnogovalkovaia) (unde întâlnim așa numitul tip Srubnaia timpuriu)¹⁷, a culturii catacombelor (Katakombnaia)¹⁸, în grupul Kuban¹⁹ și Terskaia²⁰ a culturii nord-caucaziene, precum și din cadrul culturii Srubnaia²¹.

O distribuție uniformă și consistentă a pumnalelor de tip răsăritean în spațiul carpato-dunărean are loc odată cu pătrunderea, la vest de Prut, în bronzul târziu, pe fondul tulburărilor din lumea egeică, a unor comunități estice, componente ale complexului cultural Noua-Sabatinovka. Acum își fac apariția, îndeosebi în partea estică a României, o serie de exemplare provenind fie din așezări, fie din conținutul unor depozite de bronzuri, ce ilustrează sugestiv un nou val de populație, cu un armament specific. Prezența, încă din bronzul mijlociu, a unor asemenea descoperiri,

de bronzuri din satul Dancu-raionul Hâncești (R. Moldova), în *Thraco-Dacica*, XII, 1-2, 1991, p. 50.

¹² K. Horedt, *Die Wietenbergkultur*, în *Dacia*, N.S., IV, 1960, p. 129, fig. 13/5; N. Boroffka, *Die Wietenberg-Kultur. Ein Beitrag zur Erforschung der Bronzezeit in Südosteuropa*, Teil 1-2, *Universitätsforschungen zur prähistorischen Archäologie*, Band 19, Bonn, 1994, p. 235, pl. 130/1; I. Andrișoiu, A. Rustoiu, *Sighișoara-Wietenberg. Descoperirile preistorice și așezarea dacică*, Biblioteca Thracologica, XXIII, București, 1997, p. 32, fig. 21/1.

¹³ N. Boroffka, *op.cit.*, p. 235, pl. 130/1 plasează descoperirea în fazele B-C ale culturii Wietenberg, relevând însă faptul că sub aspect tipologic pumnalul ar putea aparține unei etape mai timpurii; analogii timpurii citează pentru aceeași piesă și K. Horedt, *op.cit.*, p. 129; I. Andrișoiu, A. Rustoiu, *op.cit.*, p. 32, nota 206.

¹⁴ I. Nestor, E. Zaharia, *Șantierul arheologic Sărata Monteoru (1954) (r. Buzău, reg. Ploiești)*, în *SCIV*, VI, 3-4, 1955, p. 500, fig. 6/2; S. Morintz, *op.cit.*, p. 111, fig. 55/7.

¹⁵ V. Leahu, *Cultura Tei*, București, 1966, p. 80, pl. III/3; idem, *Obiecte de metal și mărturii ale practicării metalurgiei în aria culturii Tei*, în *SCIVA*, 39,3,1988, p. 231, fig. 3/7.

¹⁶ Idem, *Cultura Tei*, p. 80; idem, *Obiecte de metal...*, nota 58.

¹⁷ V. Dergacev, *Moldovija i sosednie...*, fig. 36/9-10; E. Sava, *Relațiile între culturile "Mnogovalkovaia" dintre Nistru și Prut și cultura Monteoru*, în *Thraco-Dacica*, XII, 1-2, 1991, fig. 2/3,5; 7; 10/5; I. Manzura, E. Sava, *op.cit.*, 182, fig. 15/6-7.

¹⁸ E.N. Cernich, *Istoria drevneișei metallurghii vostocinoi Evropi*, Moscova, 1966, fig. 36/476-477, 495, 486, 488-489, 507, 514, 544-546; I. Manzura, E. Sava, *op.cit.*, p. 179, fig. 13/4-5.

¹⁹ E.N. Cernich, *op.cit.*, fig. 29/93-102.

²⁰ *Ibidem*, fig. 30/196, 201-202, 239-242, 254, 256.

²¹ Idem, *Drevneșia metallurghia Urala i povoljia*, Moscova, 1970, fig. 56/40-56; S.S. Berezanskaia, I.G. Kolosov, V.A. Kruvnotroșcenko, D.I. Teleghin, N.N. Cernichenko, *Arheologia Ucrainscoi SSR*, tom. I (Pervobitnia arheologia), Kiev, 1985, p. 467, 469, 471, fig. 127/13, 17.

ce cuprind întreg teritoriul României, evocă, se pare, asimilarea prealabilă a unor elemente de cultură materială de origine estică și nu neapărat penetrarea efectivă a unor comunități din acest spațiu. Pentru Transilvania, venirea purtătorilor culturii Noua nu face decât să întărească influența estică receptată de comunitățile Wietenberg, încă din primele faze de evoluție²².

Ținând cont de caracteristicile tipologico-stilistice ale piesei de la Cut, aceasta își găsește cu greu corespondențe în descoperirile cunoscute de pe teritoriul României. Cele mai apropiate analogii pot fi stabilite cu exemplarele cunoscute de la Duda-“Matran” (com. Epureni, jud. Iași)²³, Roșcani (com. Băneasa, jud. Galați)²⁴ și Rogojeni-“Dealul Mic” (com. Suceveni, jud. Galați)²⁵, cazuri în care întâlnim lama foliiformă cu nervură mediană, peduncul cu secțiune rectangulară și inelul despărțitor între cele două părți constitutive. Însă dimensiunile pieselor citate, ca și ale altora, ce urmează să le amintim ceva mai jos, sunt cu mult mai mari. Dimensiuni mai reduse, apropiate pumnalului de la Cut, are un exemplar descoperit în cadrul depozitului de la Ulmi-Liteni-“Pe Curte” (com. Belcești, jud. Iași)²⁶, precum și pumnalul provenind de la Vărghiș-Crăciunești-“Kövesbere” (com. Vărghiș, jud. Covasna)²⁷. În cazul pumnalului de la Ulmi-Liteni, de mai mici dimensiuni, lama prezintă doar pe una din fețe urma vagă a nervurii, iar în zona dintre lamă și peduncul nu este prevăzută cu prag despărțitor. Cât privește exemplarul de la Vărghiș-Crăciunești, puțin mai mare, are o formă identică celui de la Cut, dar slaba reliefare a nervurii mediane, lipsa inelului demarcator și secțiunea ovală a pedunculului, sunt elemente ce deosebesc tipologic cele două piese.

²² N. Boroffka, *op.cit.*, p. 285.

²³ M. Petrescu-Dâmbovița, *Depozitul de obiecte de bronz de la Duda (r. Huși, reg. Iași)*, în *ArchMold*, IV, 1966, p. 346, 348-349, fig. 1/7; idem, *Depozitele de bronzuri din România*, Biblioteca de arheologie, XXX, București, 1977, p. 75, pl. 80/15; idem, *Die Sicheln in Roumânien*, în *PBF*, XVIII, 1, 1978, p. 110, pl. 59/7; V. Dergacev, *Depozitul de bronzuri...*, p. 50.

²⁴ I.T. Dragomir, *Vestiges archéologiques typiques de l'énéolithique, du bronze et du premier âge du fer découverts en Moldavie méridionale*, în *Relations Thraco-illyro-héniques*, București, 1994, p. 378, fig. 3/2.

²⁵ A. Leskov, *Jung- und spätbronzezeitliche Depotfunde im nördlichen Schwartzmeergebiet I (Depots mit einheimischen Formen)*, în *PBF*, XX, 5, 1980, p. 82; A.C. Florescu, *Repertoriul culturii Noua-Coslogeni din România. Așezări și necropole*, Cultură și civilizație la Dunărea de Jos/Bibliotheca Thracologica, I, Călărași, 1991, p. 112, fig. 111/11.

²⁶ Trebuie precizat faptul că, încadrarea piesei de la Ulmi-Liteni în rândul pumnaletelor este pusă sub semnul întrebării, de majoritatea cercetătorilor; vezi M. Florescu, *Depozitul de obiecte de bronz de la Ulmi-Liteni (r. Hârlău, reg. Iași)*, în *ArchMold*, I, 1960, p. 120; M. Petrescu-Dâmbovița, *Koneč bronzogovo i naciolo rannejeloznogo veka v Moldove v svete posledenih arheologicheskikh rascopok*, în *Dacia*, N.S., IV, p. 157; idem, *Depozite...*, p. 77; idem, *Die Sicheln...*, p. 111; S. Morintz, *op.cit.*, p. 184.

²⁷ Piesa a fost publicată inițial de Z. Székely drept vârf de lancă (Z. Székely, *Contribuție la cronologia epocii bronzului în Transilvania*, în *SCIV*, VI, 3-4, 1955, p. 860). Subliniem că desenul autorului citat diferă consistent de cel publicat ulterior de A.C. Florescu (A.C. Florescu, *op.cit.*, fig. 209/5).

Descoperirea de la Cut evidențiază, așadar, un tip de pumnal de mici dimensiuni, mai puțin documentat până în momentul de față pe teritoriul României. Lama scurtă a acestor piese, cunoscute prin aparițiile de la Ulmi-Liteni și Vărghiș-Crăciunești (lama exemplarului de la Ulmi-Liteni măsoară doar cca. 4 cm!), ridică problema funcționalității efective a acestora ca pumnale. Pentru a cunoaște scopul exact pentru care erau fabricate asemenea piese, ne punem întrebarea dacă ele nu ar putea fi desemnate mai corect cu un termen hibrid de cuțițașe-pumnal, asemeni, spre exemplu, celui de pumnale-spadă.

Pumnalele de tip răsăritean descoperite pe teritoriul României sunt întâlnite mai frecvent, cum era și firesc, în zona estică a acestui spațiu. Ele apar în medii culturale diferite, fiind vehiculate ca bunuri de largă circulație. Două grupe zonale se evidențiază în Moldova, una fiind în zona județului Iași, cea de-a doua, mai bine reprezentată prin numărul de piese, se găsește în județul Galați. Ambele zone se circumscriu, din punct de vedere cultural, arealului culturii Noua. Exemplarul datat cel mai timpuriu este cel de la Gârbovăț-“Zaharasca” (com. Ghidigeni, jud. Galați), ce provine, potrivit lui A.C. Florescu, dintr-o așezare Noua I²⁸. De pe suprafața unor așezări Noua, etapă neprecizată, provin exemplarele descoperite la Rogojeni-“Dealul Mare”²⁹, Ruginoasa (jud. Iași)³⁰, Roșcani (jud. Galați)³¹ și Epureni-“Soldănești” (jud. Vaslui)³². În etapa Noua II este datat un exemplar găsit la Răcățau (jud. Bacău)³³. Ca piese ce compun inventarul unor depozite de bronzuri atribuite culturii Noua, pumnalele de tip răsăritean sunt întâlnite la Duda (1 exemplar)³⁴, Băleni-“Rădiu” (jud. Galați) (6 exemplare)³⁵ și Ulmi-Liteni (1 exemplar). Ultima descoperire citată fiind

²⁸ Ibidem, fig. 109/23.

²⁹ I.T. Dragomir, *Descoperiri arheologice la Rogojeni, pe valea Horincii (jud. Galați)*, în *Materiale*, IX, 1970, p. 505-506; A.C. Florescu, *op.cit.*, p. 112, fig. 111/11.

³⁰ A. Leskov, *op.cit.*, p. 82.

³¹ I.T. Dragomir, *Vestiges archéologiques...*, p. 378, fig. 3/2

³² G. Coman, C. Buzdugan, *Un nou tip de pumnal descoperit în Moldova*, în *SCIVA*, 29, 1, 1978, p. 139-144, fig. 2/a-d; inclus de V. Dergacev în categoria săbiilor-pumnal (vezi V. Dergacev, *Depozitul de bronzuri...*, p. 50).

³³ *Metalurgia în Pre și Protoistoria României*, catalog de expoziție, Tulcea, 1996, p. 6, poz. 120.

³⁴ M. Petrescu-Dâmbovița, *Depozitul de obiecte...*, p. 364, 348-349, fig. 1/7; Amalia Mozsolics, *Bronze- und Goldfunde des Karpatenbeckens. Depotfundhorizonte von Ópályi*, Budapest, 1973, p. 211; M. Petrescu-Dâmbovița, *Depozite...*, p. 75, pl. 80/15; idem, *Die Sicheln...*, p. 110, pl. 59/7; S. Morintz, *op.cit.*, p. 180, fig. 105/7; A. Leskov, *op.cit.*, p. 81, pl. 9A/83; V. Dergacev, *Depozitul de bronzuri...*, p. 50.

³⁵ Amalia Mozsolics, *op.cit.*, p. 210; M. Petrescu-Dâmbovița, *Depozite...*, p. 73, pl. 73/20-25; idem, *Die Sicheln...*, p. 88, pl. 53/32-37; S. Morintz, *op.cit.*, p. 180, fig. 103/2; A. Leskov, *op.cit.*, p. 81, pl. 9A/84-86; V. Dergacev, *Depozitul de bronzuri...*, p. 50; V. Leahu, *Depozitul de bronzuri de la Băleni (jud. Galați)*, în *Comori ale epocii bronzului din România*, București, 1995, p. 65.

găsită în cuprinsul unei așezări Noua, probabil Noua II, confirmă și atribuirea culturală a pieselor ce compun depozitul³⁶.

Din zona sud-estică a Munteniei, pe lângă cele două pumnale de la Coslogeni datate în bronzul mijlociu, amintite de noi mai sus, din aceeași localitate, cunoaștem un alt pumnal de tip răsăritean. Respectiva piesă provine din cuprinsul așezării eponime a culturii, de pe "Grădiște", fiind găsit într-o groapă aparținând primului nivel Coslogeni de aici (1 exemplar)³⁷. Din partea vestică a satului mai este publicat un alt pumnal fragmentar, de tip răsăritean, ce provine, se pare, dint-un depozit, datat în bronzul târziu³⁸. Un pumnal de același tip este semnalat la Pietroiu (jud. Călărași)³⁹, dar despre care neștiind decât faptul că a fost găsit în urma unor cercetări de suprafață, putem doar presupune apartenența sa la cultura în discuție. Recent, de la Beidaud s-a publicat un pumnal de același tip, aparținând culturii Coslogeni⁴⁰.

Descoperirile din interiorul arcului carpatic ridică unele probleme de atribuire culturală. Astfel, pumnalele de la Loamneș (jud. Sibiu)⁴¹ și Band (jud. Mureș)⁴² semnalate în literatura de specialitate mai veche, lipsite de detalii relativ la contextul descoperirii lor, sunt greu de atribuit exact din punct de vedere cronologic și cultural, pentru ultimul dintre acestea fiind însă de subliniat analogiile foarte bune cu exemplarul de la Coslogeni-"Grădiște"⁴³. K. Horedt publică, de asemenea, un pumnal similar de la Apold⁴⁴, apropiat din punct de vedere tipologic cu o altă piesă publicată în secolul trecut de Z. Reiner de la Ocna Sibiului⁴⁵. Pumnalul de mici dimensiuni de la Vărghiș-Crăciunești, amintit deja, provine dintr-un tumul afectat de lucrările la o carieră de piatră, ocazie cu care s-au descoperit mai multe morminte. Pumnalul, alte două obiecte de bronz, precum și un vas globular, ce s-a reușit a fi salvate, au

³⁶ M. Florescu, *Depozitul de obiecte...*, p. 120, fig. 3/6, 4/11; M. Petrescu-Dâmbovița, *Koneț bronzogovo...*, p. 157; idem, *Date noi relativ la descoperirile de obiecte de bronz de la sfârșitul epocii bronzului și începutul Hallstatt-ului din Moldova*, în *ArhMold*, II-III, 1964, p. 257, fig. 5/7; idem, *Depozite...*, p. 77, pl. 88/7; idem, *Die Sichern...*, p. 111, pl. 65/8; S. Morintz, *op.cit.*, p. 184, fig. 107/2; A.C. Florescu, *op.cit.*, p. 137, fig. 101/8.

³⁷ M. Neagu, D.B. Nanu, *Considerații preliminare asupra așezării eponime de la Grădiștea Coslogeni*, în *CCDJ*, II, 1986, p. 101, 113, 115, fig. 17/a; 22; M. Neagu, *The eastern component of the Coslogeni culture*, în *CCDJ*, X, 1993, p. 175, pl. X/4.

³⁸ S. Morintz, *op.cit.*, p. 179, fig. 100/4.

³⁹ M. Neagu, D.B. Nanu, *op.cit.*, p. 115.

⁴⁰ G. Jugănar, *Fin de âge du Bronze en Dobrudja*, în *The Thracian World at the crossroads. Reports and summaries*, București, 1996, p. 249. Lucrarea din *CCDJ* a autorului citat nu ne-a fost accesibilă.

⁴¹ M. Roska, *Erdély régészeti reperóriuma*, Cluj, 1942, p. 145, fig. 169/2; includerea pumnalului în rândul celor de tip răsăritean aparține și lui V. Dergacev, *Depozitul de bronzuri...*, p. 50.

⁴² M. Roska, *op.cit.*, p. 175, fig. 207; A. Leskov, *op.cit.*, p. 82, pl. 9A/92.

⁴³ M. Neagu, D.B. Nanu, *op.cit.*, fig. 17/a; 22; M. Neagu, *op.cit.*, pl. X/4.

⁴⁴ K. Horedt, *Elemente răsăritene în câteva descoperiri preistorice din Transilvania*, în *AISC*, V, 1944-1948, p. 307, fig. 2.

⁴⁵ Z. Reiner, *Vizaknai leletek*, în *ArchÉrt*, VII, 1887, p. 159, fig. A.3.

constituit, probabil, inventarul unui mormânt de înhumare⁴⁶. Apartenența culturală a acestor vestigii a fost interpretată în mod diferit. Astfel, Z. Székely asociază mormintele din tumul culturii Wietenberg⁴⁷, pentru ca A.C. Florescu să includă aceleași materiale în cadrul înmormântărilor de tip probabil Srubno-Hvalinsk⁴⁸. Mai recent, Z. Székely repertoriază descoperirea în rândul vestigiilor aparținând bronzului timpuriu⁴⁹. Ipoteza susținută de A.C. Florescu pare mai aproape de realitate, alături de modul de înmormântare specific, prezența pumnalului de tip răsăritean de formă arhaică susținând cele afirmate, chiar dacă prezența aici a unor comunități aparținând culturii Srubnaia poate fi discutată.

Un ultim pumnal de tip răsăritean, cel mai vestic și între puțin-le provenind din așezări, a fost descoperit în Crișana, la Tiream-“Holmul Cănepii”. Exemplarul în discuție a fost găsit într-o așezare aparținând culturii Otomani, cu mai multe nivele de cultură (Otomani I, II și III)⁵⁰, însă nu știm exact căruia din nivelele existente aici poate fi asociat⁵¹. Datarea de către T. Bader a fazei Otomani II pe baza pumnalelor de la Tiream este singurul indiciu ce sugerează plasarea piesei în această fază⁵².

După cum s-a putut astfel observa, pumnalele de tip răsăritean sunt o componentă caracteristică, în primul rând, pentru descoperirile complexului cultural Noua-Coslogeni de pe teritoriul României, unde predominarea armelor de tip estic este, de altfel, o particularitate individualizantă⁵³. Ele reflectă un aport destul de însemnat din punct de vedere cantitativ, la numărul pieselor de origine răsăriteană descoperite fie izolat, fie în compoziția unor depozite de bronzuri⁵⁴. Ce este de remarcat, e lipsa, până în prezent, a tiparelor pentru turnat asemenea arme, atât de des întâlnite la est de Prut și Volga, unde mai apar și sub denumirea de pumnale de “tip cimerian”. Aici, pentru epoca târzie a bronzului le întâlnim în mediul culturii

⁴⁶ Z. Székely, *op.cit.*, p. 860.

⁴⁷ *Ibidem*.

⁴⁸ A.C. Florescu, *op.cit.*, p. 159.

⁴⁹ Z. Székely, *Perioada timpurie și începutul celei mijlocii a epocii bronzului în sud-estul Transilvaniei*, Bibliotheca Thracologica, XXI, București, 1997, p. 67, pl. XCI/7. O serie de alte “detalii” individualizează în plus, la autorul citat, discuțiile asupra descoperirii de la Vârghiș-Crăciunești. Între acestea enumerăm considerarea piesei, la fel ca și Z. Székely, drept vârf de lance, precum și confecționarea acesteia din cupru - și nu din bronz, cum apare la A.C. Florescu. De asemenea, ca loc de proveniență, apare localitatea Ocland și nu Vârghiș-Crăciunești.

⁵⁰ D. Bader, *op.cit.*, p. 37; pentru plasarea cronologică a nivelului de cultură de la Tiream, vezi și I. Némethi, *Contribuții la cunoașterea sfârșitului bronzului din nord-vestul României*, în *SCI/VA*, 41, 1, 1990, p. 44.

⁵¹ D. Bader, *op.cit.*, pl. LXXXVIII/16.

⁵² *Ibidem*, p. 61.

⁵³ I. Manzura, E. Sava, *op.cit.*, p. 187.

⁵⁴ Despre prezența pieselor de bronz de tip răsăritean pe teritoriul României, vezi M. Petrescu-Dâmbovița, *Depozite...*, p. 21; idem, *La contribution des recherches archéologiques à l'histoire des Thraces nord-danubiens (Âge du bronze et début de l'âge du fer*, în *Actes du IIe Congrès International de Thracologie*, I, București, 1980, p. 176; idem, *Metalurgia bronzului, în Comori ale epocii bronzului din România/Treasures of the Bronze Age in România*, București, 1995, p. 48.

Sabatinovka, ca piese finite, la Berezky⁵⁵, Eliseevichsky⁵⁶, Golourov⁵⁷, Lobjokovo⁵⁸, Novoazovsk⁵⁹, Sokoleni⁶⁰, Gojany⁶¹, Svatovo⁶², Kranii Kut⁶³, Gruška⁶⁴, Chmel'na⁶⁵, Sandraki⁶⁶, Udobnaja⁶⁷, Liventsovskoye⁶⁸, Kobakovo⁶⁹, Ingulsk⁷⁰, Mereni⁷¹, Dancu⁷² ș.a.⁷³ Descoperirea unor tipare pentru turnat asemenea arme, a dus și la precizarea unor ateliere, cum ar fi cele de la Golourov⁷⁴, Derevjannoje⁷⁵, Maliye Kopany⁷⁶, Mazepincy⁷⁷, Krasnomatayatsk⁷⁸, Volosskoje III⁷⁹, Androvskaya⁸⁰, Novokiyevskaya⁸¹, Marinkova⁸², Dudchany⁸³ ș.a.⁸⁴ Din mediul

⁵⁵ V. Klocho, **Weapons of the tribes of Sabatinovska culture**, în *CCDJ*, X, 1993, p. 44, pl. 6/2.

⁵⁶ *Ibidem*, pl. 6/3.

⁵⁷ V. Dergacev, **Depozitul de bronzuri...**, p. 50.

⁵⁸ A. Leskov, *op.cit.*, pl. 2/19-30; 3A/38-39; V. Klocho, **Zur bronzezeitlichen Bewaffnung in der Ukraine. Die Metallwaffen des 17.-10 Jhs.v.Chr.**, în *Eurasia Antiqua*, I, 1995, fig. 24/6-7.

⁵⁹ V. Klocho, **Weapons of the tribes...**, p. 44, pl. 6/7.

⁶⁰ S.S. Berezanskaia și colab., *op.cit.*, fig. 135/23.

⁶¹ V. Klocho, **Zur bronzezeitlichen...**, fig. 25/3.

⁶² *Idem*, **Weapons of the tribes...**, p. 44, pl. 6/8.

⁶³ V. Dergacev, **Depozitul de bronzuri...**, p. 50.

⁶⁴ A. Leskov, *op.cit.*, p. 82, pl. 9A/93.

⁶⁵ V. Klocho, **Zur bronzezeitliche...**, fig. 24/2.

⁶⁶ V. Dergacev, **depozitul de bronzuri...**, p. 50.

⁶⁷ A. Leskov, *op.cit.*, p. 70, pl. 7/53-54.

⁶⁸ V. Klocho, **Weapons of the tribes...**, p. pl. 9/2.

⁶⁹ A. Leskov, **Jung- und spätbronzezeitliche...**, pl. 1/8; V. Klocho, **Zur bronzezeitliche...**, fig. 24/3.

⁷⁰ S. Morintz, *op. cit.*, p. 185, fig. 109/3-4; S.S. Berezanskaia și colab., *op. cit.*, p. 469, fig. 135/22; V. Klocho, **Weapons of the tribes...**, pl. 9/3; *Idem*, **Zur bronzezeitlichen...**, fig. 32/1.

⁷¹ E. Sava, **Epoca bronzului - perioada mijlocie și târzie (sec. XVII-XII î.e.n.)**, în *Thraco-Dacica*, XV, 1-2, 1994, fig. 6/10.

⁷² V. Dergacev, **Depozitul de bronzuri...**, p.39, 41, 50, fig. 1/8, 2/11.

⁷³ Vezi E.N.Cemich, **Drevneia metallobrabortka na Jugo-Zapade SSSR**, Moscova, 1976, pl.IX/2; XXXIV/9-29; XXXV/11-33; XXXVI/1-17.

⁷⁴ V.S.Boëarev, A. Leskov, **Jung- und spätbronzezeitliche Gußformen im nördlichen Schwarzmergebiet**, în *PBF*, XIX, 1, 1979, p. 8-9, pl.1/7, 9 a-c, 16 a-b; V. Klocho, **Zur bronzezeitlichen...**, fig. 24/4.

⁷⁵ V.S.Boëarev, A. Leskov, *op.cit.*, p. 10, pl. 2/17 b.

⁷⁶ V. Klocho, **Weapons of the tribes...**, p. 44, pl. 6/1; 7/1; *idem*, **Zur bronzezeitlichen...**, fig. 26/2,5.

⁷⁷ V.S.Boëarev, A. Leskov, *op.cit.*, p.10, pl.2/21.

⁷⁸ T.von Suliminski, **Die thraco-kimmerische Periode in Südspolen**, în *Wiener Prähistorischen Zeitschrift*, 25, 1938, pl. III/10; O.A. Krițova-Grakova, **Stepnoe Povoljie i Prichernomorie v epohu puzdenie bronzu**, *MIA*, 46, 1955, fig. 20/1-2; V.S. Boëarev, A. Leskov, *op.cit.*, p.15-17, pl. 5/42, 44, 6/50 c; S.S. Berezanskaia și colab., *op.cit.*, p. 496, fig. 135/20-21; V. Dergacev, **Moldavija i sosiednie...**, p. 180, fig. 52/16-17; V. Klocho, **Weapons of the tribes...**, p.44, p. 6/5, 7/7; M. Neagu, *op.cit.*, p. 175, pl. X/1-3; V. Klocho, **Zur bronzezeitlichen...**, fig. 15/6.

⁷⁹ V.S. Boëarev, A. Leskov, *op.cit.*, p. 27, pl. 12/99; V. Klocho, **Weapons of the tribes...**, p.44, pl. 6/6; 7/3-4; *idem*, **Zur bronzezeitlichen...**, fig. 23/2.

⁸⁰ V. Klocho, **Weapons of the tribes...**, p.44, pl.6/9; *idem*, **Zur bronzezeitlichen...**, fig.26/2, 5.

⁸¹ *Idem*, **Weapons of the tribes...**, p.44, pl. 6/4; 7/5.

⁸² V.S. Boëarev, A. Leskov, *op.cit.*, p. 26, pl. 12/97; V. Klocho, **Weapons of the tribes...**, p. 44, pl. 7/6.

Noua, amintim aparițiile de la Goian⁸⁵, Poiai⁸⁶, și tiparele de la Magala⁸⁷ și Cobâlnea⁸⁸. De asemenea, pumnale cu lama foliformă sunt întâlnite în cadrul culturii Srubnaia, de-a lungul întregii sale evoluții, care cuprinde și bronzul târziu⁸⁹. Din sudul Poloniei, cunoaștem un pumnal de tip răsăritean de la Orzelec⁹⁰, iar din Austria alte două exemplare asemănătoare, găsite la Stillfried a.d. March⁹¹ și Vom Mondsee⁹², unde însă sunt considerate de tip cipriot⁹³. Un pumnal de tip răsăritean este cunoscut și din spațiul nord-est bulgar, de la Sliven⁹⁴.

Desigur, interesante rămân, prin prisma ariei periferice, descoperirile din Transilvania. Din păcate, rămâne nesigur contextul de proveniență a majorității pieselor găsite în acest spațiu. Ele fac dovada, dacă nu a pătrunderii efective a unor comunități estice, cel puțin pe cea a orientării spațiului intracarpatic spre lumea răsăriteană, din sânul căreia au fost adoptate și o serie de arme de acest gen. Faptul că în Transilvania întâlnim, sub aspect tipologic, variante diversificate, ce se apropie ca număr de cele întâlnite în partea de răsărit a României, pledează, în opinia noastră, pentru o vehiculare a lor, în cea mai mare parte de comunități înrudite cu cele din Moldova sau Muntenia. Pumnalul de la Tiream reprezintă, deocamdată, cel mai vestic produs de acest tip, prezența sa în mediul culturii Otomani fiind indiscutabilă.

Reprezentând, se pare, o adevărată "modă" a vremii în materie de arme, pumnalele de tip răsăritean vor exercita o influență asupra pieselor cu funcționalitate similară din epoca bronzului, mult mai vastă ca arie de cuprindere. Pot fi amintite aici pumnalele cu lama foliformă descoperite pe teritoriul Ungariei, la Felözsolca⁹⁵, Benczúrfalva⁹⁶, Pétervására⁹⁷, din orizontul de depozite Ópály, sincron cu depozitele

⁸⁵ V. Klochko, *Weapons of the tribes...*, p. 44, pl. 7/2.

⁸⁶ Vezi V.S. Boëarev, A. Leskov, *op.cit.*, pl. 2/22-23; 3/27-28; 35 a-b; 7/56; 9/73a, 76b; 12/110; 13/123; 14/131-132.

⁸⁷ A. Leskov, *op.cit.*, pl. 9A/89; O. Munteanu, *Cercetări cu privire la epoca bronzului târziu în spațiul pruto-nistean*, în *ActaMN*, 33/1, 1996, p. 34, fig. 6.

⁸⁸ V.A. Dergacev, *Bronzovye predmety XIII-VII vv.do.n.e. iz Dnievstrosko-Prytskogo mejdurechya*, Chișinău, 1975, fig. 9/18; idem, *Moldaviya I sosiednie...*, fig. 48/14.

⁸⁹ G.I. Smimova, *Novie isledovanija pocelenija Magala*, în *ArkSb*, 14, 1972, p. 21, fig. 9/1; V.S. Boëarev, A. Leskov, *op.cit.*, pl. 12/112; A. Leskov, *op.cit.*, p. 81, pl. 9A/87; V. Dergacev, *Depozitul de bronzuri...*, p. 50.

⁹⁰ O. Levitskii, E. Sava, *Nouvelles recherches des établissements de la culture Noua dans la zone comprise entre le Prout et le Nistru*, în *CCDJ*, X, 1993, p. 133, fig. 13/8; E. Sava, *Epoca bronzului...*, p. 145, fig. 5/20; inclus de V.A. Dergacev la categoria pumnalelor-spadă (V. Dergacev, *Depozitul de bronzuri...*, p. 50).

⁹¹ S.S. Berezanskaia și colab., *op.cit.*, p. 463, 469.

⁹² T.von Sulimirski, *op.cit.*, p. 140-141, fig. 3.

⁹³ S. Hiller, *Österreich und die mykenische-mitteuropäischen Kulturbeziehungen*, în *JÖAI*, 61, 1991-1992, p. 8, fig. 9/a.

⁹⁴ *Ibidem*, fig. 9/b.

⁹⁵ *Ibidem*, p. 8-9.

⁹⁶ A. Leskov, *op.cit.*, p. 32-33, pl. 9A/94.

⁹⁷ A. Mozsolics, *op.cit.*, p. 32-33, pl. 57/2-3.

⁹⁸ *Ibidem*, 32.

de tip **Răsești-Băleni** atribuite culturii Noua, ori cele de la Bükkaranyos I⁹⁸, Besenyöd⁹⁹, puțin mai târzii, din orizontul **Aranyos**¹⁰⁰, piese ce marchează granița vestică a unor asemenea produse de inspirație răsăriteană¹⁰¹. Din Slovacia, cel mai tipic pumnal este cel găsit la Hostice, din tipul Peschiera, după R. Peroni, aparținând seriei de depozite **Ópály**¹⁰². În Slavonia (Croatia), acest tip de pumnal este prezent în mediul Belegis II la Vucedol, datat în Br D-Ha A₁¹⁰³.

Pumnalele cu lama foliformă și limbă la mâner evoluează și în perioada Ha A-B. Dovadă în acest sens sunt exemplarele de la Trușești (jud. Botoșani)¹⁰⁴, Jijia (jud. Botoșani)¹⁰⁵, Chișinău¹⁰⁶ și Mândrești¹⁰⁷ (Rep. Moldova) din aria grupului Chișinău-Corlăteni, mediul cultural în care lama pumnalului capătă și o formă triunghiulară ori cu laturile paralele. Piese similare apar la est de Prut în cadrul culturii Belozerca, la Socoleni¹⁰⁸, Șirocoe¹⁰⁹, Kardașinka I¹¹⁰ și II¹¹¹, Cocicovatoe¹¹², Novo-Aleksandrova¹¹³, Zavadovka¹¹⁴, Ciurupinsk¹¹⁵, Zavadovka¹¹⁶ și în cadrul necropolei

⁹⁷ Ibidem.

⁹⁸ Idem, *Bronzefunde aus Ungarn. Depotfundhorizonte von Aranyos, Kurd und Gymerly*, Budapest, 1986, p. 105, pl. 2/8.

⁹⁹ Ibidem, p. 87, pl. 18/5.

¹⁰⁰ J. Hampel, *A bronzkőr emlékei magyarhonban*, III, Budapest, 1986, pl. CCLIV/3; vezi și A. Mozsolics, *Bronzefunde aus Ungarn...*, pl. 275.

¹⁰¹ Idem, *Bronze- und Goldfunde...*, p. 33.

¹⁰² J. Vldar, *Die Dolche in der Slowakei*, în *PBF*, VI, 3, p. 50, pl. 7/142; A. Mozsolici, *Bronze- und Goldfunde...*, p. 33, pl. 77B/3.

¹⁰³ S. Forenbaher, *The "Belegis" group in eastern Slavonia*, în *The Early Hallstatt period (1200-700 B.C.) in south-eastern Europe*, Bibliotheca Musei Apulensis, I, Alba Iulia, 1994, p. 54, fig. 8/1.

¹⁰⁴ M. Petrescu-Dâmbovița, *Date noi...*, p. 262, fig. 7/7; A.C. Florescu, *op.cit.*, p. 134, fig. 100/5, atribuie descoperirea culturii Noua; A. László, *Începuturile epocii fierului la est de Carpați*, Bibliotheca Thracologica, VI, București, 1994, p. 148, fig. 80/5, asociază pumnalul mai degrabă de așezarea și de vestigiile de tip Corlăteni.

¹⁰⁵ A. László, *op.cit.*, p. 148.

¹⁰⁶ A. Leskov, *op.cit.*, p. 81, p. 9A/88; O. Levițki, *Cultura din epoca Hallstattului timpuriu și mijlociu*, în *Thraco-Dacica*, XV, 1-2, p. 166, fig. 3/13; idem, *Cultura Hallstattului canelat la răsărit de Carpați*, Bibliotheca Thracologica, VII, București, 1994, p. 133, fig. 58/27.

¹⁰⁷ V.A. Dergacev, *Bronzovye...*, fig. 3/22; O. Levițki, *Culturi din epoca...*, p. 166, fig. 3/8; idem, *Cultura Hallstattului...*, p. 76, 133, fig. 52/10.

¹⁰⁸ Idem, *Culturi din epoca...*, p. 175, fig. 5/9; idem, *Cultura Hallstattului...*, p. 75; pentru atribuirea pumnalului culturii Sabatinovka s-a exprimat O. Munteanu (O. Munteanu, *op.cit.*, p. 35).

¹⁰⁹ O. Levițki, *Culturi din epoca...*, p. 175, fig. 5/8.

¹¹⁰ V.S. Boțarev, A. Leskov, *op.cit.*, p. 23-24, pl. 11/88; A. Leskov, *op.cit.*, p. 83.

¹¹¹ V.S. Boțarev, A. Leskov, *op.cit.*, p. 24, pl. 11/90; A. Leskov, *op.cit.*, p. 83.

¹¹² O. Levițki, *Culturi din epoca...*, p. 175, fig. 5/10.

¹¹³ V.S. Boțarev, A. Leskov, *op.cit.*, p. 21, pl. 9/73 b.

¹¹⁴ Ibidem, p. 22, pl. 10/83 c, 84.

¹¹⁵ Vezi O.A. Krivțova-Grakova, *op.cit.*, fig.34/13-14; V.S. Boțarev, A. Leskov, *op.cit.*, p. 25, pl. 11/93.

¹¹⁶ A. Leskov, *op.cit.*, p. 83.

de la Cazaclia¹¹⁷, un tipar pentru turnat asemenea arme fiind publicat recent de la Popeasca (Rep. Moldova)¹¹⁸. În Ha B sunt date și unele tipare prezente în cadrul culturii Cernoles, de la Oskol¹¹⁹ și Bolșaja Tarasovka¹²⁰. Amintim aici și pumnalul de la Mogoșești, plasat mai târziu din punct de vedere cronologic¹²¹. În Transilvania, pumnale foliforme provin din depozitele Deva III (jud. Hunedoara)¹²² și Uioara de Sus (jud. Alba)¹²³, atribuite seriei Cincu-Suseni. Prezența în cadrul depozitului de la Uioara de Sus a unor piese identice cu cele din depozitul de la Băleni, demonstrează persistența acestui tip de pumnale, cel puțin ca piese de depozit, până la nivelul perioadei Ha A. Din spațiul ungar provin o serie de descoperiri încadrate în orizontul Kurd (Ha A-B), precum și cele de la Szengáloskér¹²⁴ și Sárasdány¹²⁵.

Problema încadrării cronologice și culturale a pumnalului descoperit la Cut este una dificilă. Lipsind orice date privitoare la contextul din care provine acesta, prin trăsăturile sale stilistice, mai puțin evoluat, cu baza lamei mai lată, se constituie într-un element caracteristic pentru pumnalele de tip Srubnaia timpurii¹²⁶. Prezența unui început de inel între lamă și peduncul sugerează, pe de altă parte, o etapă mai târzie a evoluției pumnalelor de tipul amintit¹²⁷. Aici reamintim faptul că una dintre analogiile mai apropiate piesei de la Cut este pumnalul de la Vărghiș-Crăciunești, care în opinia lui A.C. Florescu aparține unei descoperiri funerare ce poate fi pusă pe seama unui grup de populație intrusiv de tip Srubnaia¹²⁸. Că putem vorbi despre o prezență efectivă a unor astfel de comunități în spațiul intracarpatic nu este nici pe departe un lucru cert, cu atât mai mult cu cât astăzi se constată o tendință de respingere a ideii participării directe Srubnaia la fenomenele petrecute în spațiul de la est de Prut¹²⁹.

¹¹⁷ S. Agulnikov, *Necropla culturii Belozerska de la Cazaclia*, Bibliotheca Thracologica, XIV, București, 1996.

¹¹⁸ V. Gukin, O. Levițki, *O formă de turnat din bronzul târziu descoperită la Popeasca*, în *Revista arheologică*, Chișinău, 1, 1993, p. 124, fig. 1/1a.

¹¹⁹ V.S. Boëarev, A. Leskov, *op.cit.*, p. 33, pl. 14/140.

¹²⁰ *Ibidem*, p. 33, pl. 17/41.

¹²¹ M. Petrescu-Dâmbovița, *Contribuții la problema sfârșitului epocii bronzului și începutul epocii fierului în Moldova*, în *SCIIV*, IV, 3-4, 1953, p. 31; A. László, *op.cit.*, p. 148.

¹²² M. Petrescu-Dâmbovița, *Depozite...*, p. 91, pl. 136/8; idem, *Die Sicheln...*, p. 118, pl. 92/20; pentru analogii ale pumnalului de la Deva vezi A. Mozsolics, *Brozefunde aus Ungarn...*, pl. 113/7, pl. 277.

¹²³ M. Petrescu-Dâmbovița, *Depozite...*, p. 115, pl. 246/4-6; idem, *Die Sicheln...*, p. 133, pl. 193/818-820.

¹²⁴ A. Mozsolics, *Brozefunde aus Ungarn...*, p. 194, pl. 113/7.

¹²⁵ *Ibidem*, p. 184, pl. 169/11.

¹²⁶ S.S. Berezanskaia și colab., *op.cit.*, p. 469.

¹²⁷ *Ibidem*, p. 469.

¹²⁸ A.C. Florescu, *op.cit.*, p. 159.

¹²⁹ V. Căvruș, *With reference to formation of Noua culture (a historiographic survey)*, în *CCDV*, X, 1993, p. 92; idem, *Câteva considerații privind originea culturii Noua*, în *Angustia*, I, 1996, p. 68; pentru teza participării factorului Srubnaia, vezi și M. Petrescu-Dâmbovița, *Depozitul de obiecte...*, p. 349; idem, *Depozite...*, p. 21; idem, *La contribution...*, p. 176; A.C. Florescu, *op.cit.*, p. 14-15; V. Leahu, *Depozitul de la Băleni...*, p. 65.

Singurele elemente estice certe care penetrează în Transilvania sunt cele de tip Noua, ori cele derivate din aceasta, documentate prin mixturile cu populația locală. Unor astfel de comunități îi va fi aparținut și pumnalul de la Cut, însă nu putem afirma deocamdată cu precizie acest lucru. Materiale Wietenberg III inedite găsite la Cut-*“Fața Dârgului”*¹³⁰, credem că pot fi plasate ceva mai timpuriu decât pumnalul analizat de noi și, în consecință, excludem posibilitatea unei sincronizări între cele două descoperiri. Un ultim aspect ce dorim să-l reliefăm, privește posibilitatea ca pumnalul să fi făcut parte dintr-un depozit de bronzuri, poziția geografică a locului de descoperire *“sub pădure, la marginea viilor”*, ducându-ne cu gândul mai degrabă la acest tip de monumente decât la o așezare propriu-zisă.

Un poignard de type oriental provenant de Cut (dep. Alba) Résumé

Dans les collections du Musée Urbain de Sebeș on garde à côté d'autres objets de métal un poignard de bronze de type oriental ayant indiqué comme lieu de découverte la localité de Cut (dep. Alba). La pièce est entrée dans les collections de cet musée en 1966, le 7 Mars. Elle a été offerte par un habitant, Dicu Vasile, qui l'a trouvé dans le lieu, consigné dans le registre inventaire, comme *Dosul Buturzii* *“sous le bois, au bord de la vigne”*.

Le poignard se garde dans un état de conservation précaire, présentant sur la surface une série d'irrégularités, ayant pour cause un grand usage, mais gardant sa patine de couleur verte claire. Certaines irrégularités du poignard cellui peuvent être expliqués par son usinage de battre le fer à la froid après le coulage préalable. L'exemple à la lame foliforme avec les bords corrodés et sa longueur est de 6 cm. La largeur maximale de la lame est de 2,3 cm et la grosseur maximale est de 0,4 cm. Il avant une poids de 24,700 g. De la Base de la lame part une nervure médiane assez bien prononcée et qui disparaît vers le bout de la pièce graduellement. D'une part et d'autre de la nervure on peut observer les traces faibles de deux petits fossés longitudinaux. Le poignard est équipé d'un pédoncule aplati qui a dans la section une forme rectangulaire. La zone de la lame et la pédoncule est délimitée par un grossissement annulaire en lui conférant une grosseur maximale dans cette portion, celle de 0,88 cm. Avec la lame et le pédoncule, le poignard a une longueur de 10 cm.

¹³⁰ Materiale inedite aflate în colecția Muzeului din Sebeș, alături de alte vestigii de tip Criș, Basarabi și Latène millociu; pentru o parte a descoperirilor de tip Basarabi, vezi și H. Ciugudean, *Cultura Basarabi în Transilvania, în Cercetări privind epoca bronzului și prima vârstă a fierului în Transilvania*, Bibliotheca Musei Apulensis, VII, 1997, p. 140, fig. 28/6-7.

Le poignard de Cut aurait où appartenir à une telle communauté, mais on ne peut pas, pour le moment, le préciser à coup sûr. On peut croire que les matériaux Wietenberg III, inédite de Cut - "Fața Dârgului"¹³¹, peuvent être placés plus tôt dans le temps que le poignard qu'un a analysée. En conséquence la possibilité d'une synchronisation entre les deux découvertes est inexistente. Le dernier aspect relevé, concerne la possibilité que le poignard eut fait partie d'un dépôt des bronzes, la position géographique du lieu de découverte sous le brois, aux bord des vignes nous faisant penser plus tôt à ce type de monuments qu'à une établissement proprement-dite.

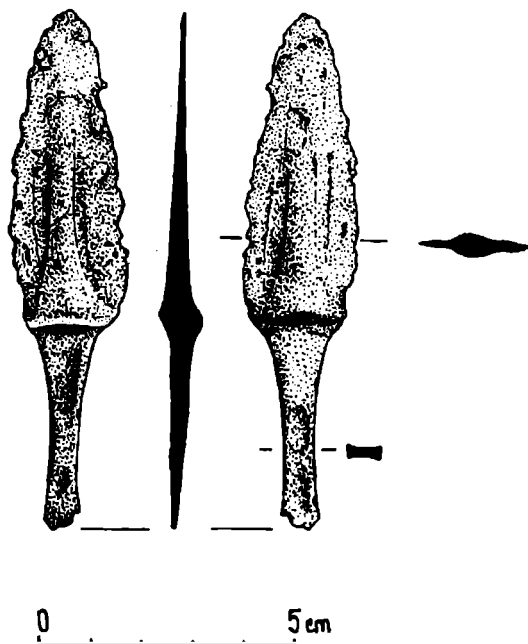

Fig. 1 - Pumnal de bronz provenind de la Cut.

Fig. 1 - Poignard de bronze provenant de Cut.

¹³¹ Les matériaux inédites trouvés dans la collection du Musée de Sebeș, à côté d'autres vestiges de type Criș, Basarabi et Latène moyen; pour une partie des découvertes de type Basarabi, voir H. Ciugudean, *op.cit.*, p. 140, fig. 28/6-7.

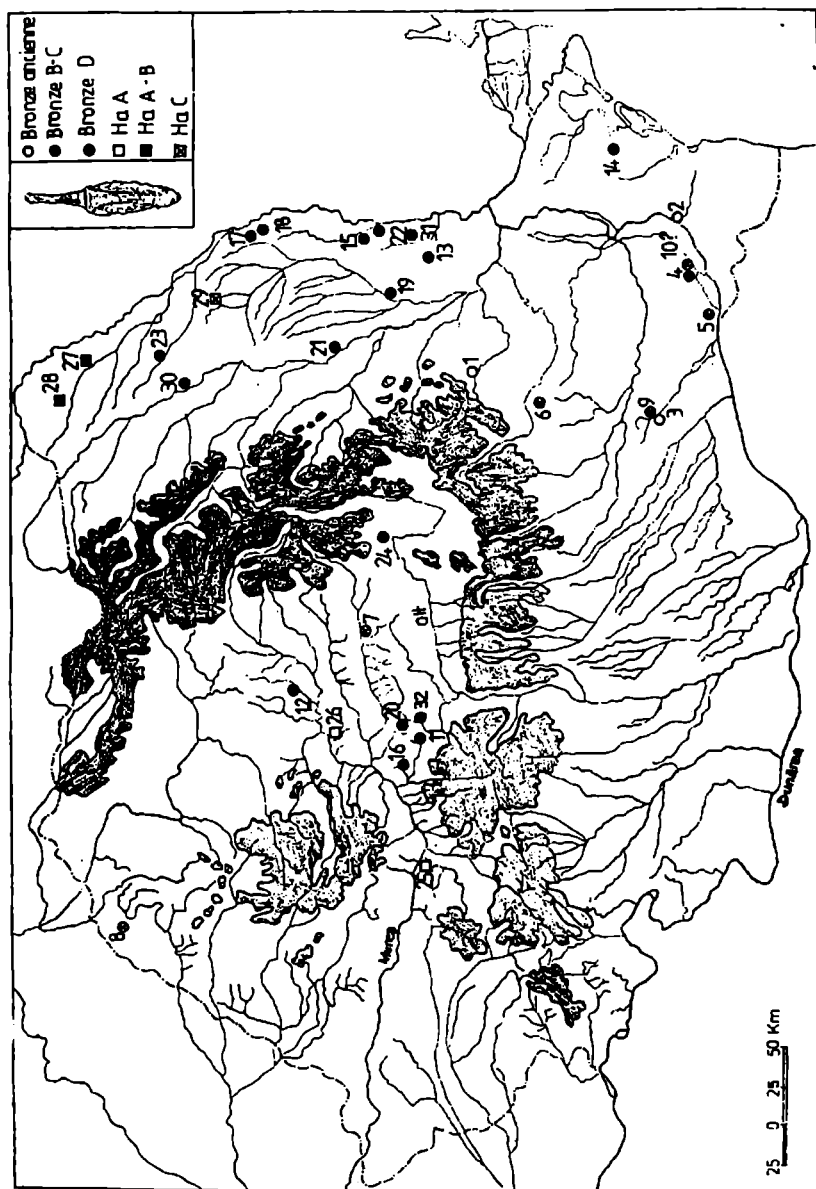

Fig. 2 - Harta cu răspândirea pumnalelor de tip răsăritean pe teritoriul României: 1. Căndești; 2. Cernavodă; 3. Glina; 4. Coslogeni; 5. Grădiștea; 6. Sărata Monteoru; 7. Sighișoara; 8. Tiream; 9. Băneasa; 10. Pietroiu; 11. Apoldul de Jos; 12. Band; 13. Băleni; 14. Beidaud; 15. Cavadinești; 16. Cut; 17. Duda; 18. Epureni; 19. Gârbovăț; 20. Loamneș; 21. Răcățiu; 22. Rogojeni; 23. Ulmi-Liteni; 24. Vărghiș-Crăciunești; 25. Deva; 26. Uioara de Sus; 27. Trușești; 28. Jijia; 29. Mogoșești; 30. Ruginoasa; 31. Roșcani; 32. Ocna Sibiului.

Fig. 2 - Carte avec les poignards de type estique repandus sur le territoire de la Roumanie.